

УДК 159.923:37.035.6

ПСИХОДІАГНОСТИКА ПАТРІОТИЧНОЇ РЕФЛЕКСІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Михальченко Н.В., к. психол. н.,
доцент кафедри педагогіки та загальної психології

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

У статті проаналізовано наукові підходи до визначення особливостей психодіагностичного дослідження патріотичної рефлексії молодшого школяра. Розглянуто методи й методики дослідження патріотичної рефлексії дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: психодіагностика, патріотична рефлексія, проєктивна техніка, проєктивна методика, метод бесіди, метод анкетування, метод спостереження, проєктивна методика незакінчених речень, проєктивна малюнок методика.

В статье проанализированы научные подходы к определению особенностей психодиагностического исследования патриотической рефлексии младшего школьника. Рассмотрены методы и методики исследования патриотической рефлексии детей младшего школьного возраста.

Ключевые слова: психодиагностика, патриотическая рефлексия, проективная техника, проективная методика, метод беседы, метод анкетирования, метод наблюдения, проективная методика неоконченных предложений, проективная рисуночная методика.

Mykhalchenko N.V. PSYCHODIAGNOSTICS PATRIOTIC REFLECTION JUNIOR SCHOOL

The article analyzes the scientific approaches to the definition of the peculiarities of psychodiagnostic research of Patriotic reflection of the Junior school. The methods and techniques of the study of Patriotic reflection of the personality of children.

Key words: psychodiagnosics, Patriotic reflection, projective technique the method of interview, questionnaire method, observation method, projective technique of incomplete sentences, projective drawing technique.

Постановка проблеми. Творче відродження й розвиток моральних, духовних традицій українського народу в нинішніх умовах повинні проводитись на основі ґрунтовних знань особливостей сформованості патріотичної свідомості дітей і молоді, рівня розвитку їхньої патріотичної рефлексії.

Одним із найважливіших факторів, який впливає на формування патріотизму особистості, є соціальний. Соціальне середовище як сукупність суспільних і психологічних умов, у яких людина живе і з якими вона постійно має справу, позначається на її розвитку найбільшою мірою. Тому потенційні можливості соціального середовища варто враховувати й уміло використовувати в процесі формування патріотичної рефлексії. Дорослі мають сприяти розвитку таких психічних новоутворень у дитини, як усвідомлення себе суб'єктом пізнання через прийняття ролі учня, усвідомлення ролі та авторитету батьків у сім'ї, вчителя тощо [13, с. 243].

Ступінь розробленості проблеми.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень, праць учених (П. Щербань [15], Т. Кравченко [6], М. Шугай [14]), соціально-педагогічного досвіду і практики дає змогу стверджувати, що в системі різноманітних соціальних інститутів, що здійснюють вплив на розвиток особистості, родина є

не тільки важливим, необхідним, діючим компонентом патріотичного виховання, а й головним соціальним фактором формування патріотичної рефлексії. Цілком очевидна сила виховного впливу саме домашнього середовища. Іншим важливим інститутом соціалізації для молодшого школяра є школа. Значна роль у розвитку патріотичної рефлексії має належати педагогічному колективу, спілкуванню учнів з учителем, із ровесниками, системі виховання, традиціям, які закладені й реалізуються в навчально-виховному процесі, та іншим чинникам.

І. Бех [2] ґрунтовно дослідив у працях рефлексію особистості. Рефлексія в широкому розумінні є відображенням себе, свого внутрішнього світу і власної поведінки у свідомості особистості. Вона є основою розвитку самосвідомості та об'єднує самопізнання, переживання свого ставлення до себе й саморегуляцію своєї поведінки. Виділяють інтелектуальну та особистісну рефлексію, остання має особливе значення для патріотичного розвитку дитини. Особистісна рефлексія є здатністю людини осмислювати свої спонуки, прогнозувати наслідки своїх дій для себе та інших, узгоджувати свої цілі із засобами їх досягнення.

Отже, рефлексія є механізмом особистісного розвитку суб'єкта. З огляду на те,

що новоутворенням молодшого шкільного віку є розвиток рефлексії, то саме в цей час постає проблема створення сприятливих психологічних умов для формування саме патріотичної рефлексії.

Дослідженням феномена рефлексії займалася низка українських учених, зокрема рефлексії підлітків (О. Савицька), рефлексії процесу навчання (Л. Співак), національної рефлексії (М. Шугай), моральної саморегуляції (О. Безверхий), самооцінки учнів (К. Островська, О. Скрипченко).

Мета статті полягає у визначенні особливостей психодіагностики патріотичної рефлексії особистості молодшого школяра.

Виклад основного матеріалу. Дослідження рівня сформованості патріотичної рефлексії особистості молодшого шкільного віку вимагає до себе певної уваги з підбору психодіагностичного інструментарію.

На етапі вивчення проблеми розвитку патріотичної рефлексії молодших школярів постали такі завдання: виявлення детермінант розвитку патріотичної рефлексії молодших школярів; визначення критеріїв, показників і рівнів розвитку патріотичної рефлексії учнів молодшого шкільного віку; виявлення динаміки розвитку патріотичної рефлексії учнів 1–4-х класів; вивчення впливу засобів української державної, національної символіки й фольклору на розвиток патріотичної рефлексії молодших школярів; визначення готовності вчителів до патріотичного виховання учнів; дослідження взаємозв'язку особливостей патріотичної самосвідомості батьків і рівня розвитку патріотичної рефлексії дітей.

Реалізація завдань вивчення проблеми вимагає від нас наукового підходу до добору методів і методик. Німецький дослідник А. Інгенкамп [4] у праці, присвяченій психолого-педагогічній діагностиці, відзначає, що для сфери соціальних взаємин дитини існує мало надійних і валідних методик. Він указує на проблеми, перепони у формі соціально бажаних реакцій піддослідних та обмеженість доступу дітей до окремих аспектів соціальної взаємодії учнів. На жаль, названі ним практично цінні методики є вербальними і призначені переважно для підліткового віку.

Усе зазначене також звужує можливості відбору методичного інструментарію для експериментального дослідження процесу розвитку патріотичної рефлексії в молодшому шкільному віці. Великі труднощі, як засвідчив досвід нашої роботи з учнями молодших класів, з'являються в процесі використання поширених у психології вербальних методик (опитувальників, анкет, інтерв'ю тощо).

Щоб підтвердити значні труднощі з дослідженням патріотичної рефлексії молодшого школяра, треба відзначити проблеми, які пов'язані з психологічною діагностикою учнів молодших класів: високий рівень їхньої залежності від дорослих (значною мірою ця залежність не усвідомлюється), що спричиняє вплив дорослого на дії дитини, який важко контролювати, особливо в умовах зовнішнього оцінювання; низький рівень об'єктивності ставлення до себе молодшого школяра, що робить неможливим використання опитувальників.

З названих причин у дослідженні ми надавали перевагу проективним методикам вивчення рівня розвитку патріотичної рефлексії.

Проективні методи в психології – це група методів дослідження особистості, в основі яких лежить механізм виявлення проєкцій в отриманих даних експерименту з наступною їх інтерпретацією [7, с. 79]. Проективні методи характеризуються створенням експериментальної ситуації, яка допускає множину можливих інтерпретацій під час сприйняття її досліджуваним. Треба відзначити, що за кожною такою інтерпретацією вимальовується унікальна система особистісних смислів та особливостей когнітивного стилю суб'єкта. Цей метод забезпечується сукупністю проективних методик (їх називають також проективними тестами), але ми в дослідженні використали деякі з них: 1) асоціативні – тест завершення незакінчених речень; 2) експресивні – тести «Малюнок сім'ї», «Дім, дерево, людина» тощо.

Переваги застосування проективних методів полягають у тому, що обстежуваний активно й довільно трактує стимульний матеріал тесту. Невизначеність тестових умов інтерпретується як зняття тиску з боку навколишнього середовища. Оскільки тест має аморфну структуру, то обстежуваний структурує матеріал тесту довільним чином. Тим самим він виявляє свої, притаманні тільки йому механізми структуроутворення. Останні, у свою чергу, відображають принципи психічної структури особистості, які є переважно виявами динаміки неусвідомлених тенденцій.

Методологічною основою проективних методів здебільшого вважаються такі напрями вивчення особистості, як типологічна концепція К. Левіна, персоналістична психологія В. Штерна, організаційна теорія Г. Мюррея, концепції А. Маслоу тощо [5, с. 165]. Ці теорії об'єднані спільним розумінням домінуючої ролі цілісного в структурі особистості, що втілюються в проективних методах. На цей час вони є єдиним

експериментальним методом, який дає можливість досліджувати особистість без значних порушень її структури, без того, щоб ділити її на окремі риси, якості й інші складники, проективні методи розглядають особистість у взаємодії із соціальним середовищем.

Проективні методики мають значні можливості в дослідженні індивідуальних виявів особистості. Безумовно, їх позитивним моментом є те, що вони полегшують демонстрацію таких змістових моментів внутрішнього світу суб'єкта, які він часто не в змозі висловити прямо, і допомагають зорієнтуватися в складних властивостях особистості, які часто не підлягають точному виміру або оцінюванню.

Проективні техніки – це, як правило, тести з вільною відповіддю, в яких інструкція й тестові стимули настільки не визначені, що допускають вибір відповіді в широких межах, породжують процеси фантазії, уяви, в котрих розкриваються певні характеристики суб'єкта. Спрямованість відповіді визначається структурою суб'єктивного досвіду [5, с. 22].

Поняття «відповідь» у проективних техніках варто трактувати дуже широко, оскільки відповідями в них можуть бути цілісні малюнки, тексти тощо. Коли тестовий стимул фактично відсутній, а активність обстежуваного задана вільною інструкцією, то проективний метод наближується до так званого методу аналізу продуктів діяльності. Крім того, варто підкреслити, що в структуру проективної методики завжди входить більш-менш структурована й формалізована експертна оцінка результатів. Більш надійну та валідну інформацію за допомогою цих методик можна отримати, коли їх результати оцінюють декілька незалежних експертів. Звичайно, ми враховували й той факт, що під час застосування проективних методик підвищується ризик таких артефактів, як інструментальна помилка й помилка психодіагноста.

Проективні методики потрібно розглядати як методики опосередкованого вивчення особистості, які ґрунтуються на побудові специфічної пластичної (недостатньо структурованої) стимульної ситуації. Прагнення дитини до розв'язання цієї ситуації сприяє актуалізації в сприйманні тенденцій, установок, ставлень та інших особистісних особливостей. В умовах зменшення впливу структури стимулу процес соціальної перцепції розгортається як складна аналітико-синтетична діяльність. Виділення суттєвих ознак, їх зіставлення, створення внаслідок цього гіпотези – вся ця складна діяльність спрямовується на розв'язання

завдання зняття невизначеності та пронизана власними смислами досліджуваного.

У проективних методиках використовуються два види проекції – структурна й тематична. Структурна проекція пов'язана переважно з об'єктивацією неусвідомлюваних установок – елементарних програм організації поведінки, які забезпечують суб'єктивність сприймання соціальних явищ. Тематична проекція пов'язана з приписуванням усвідомлюваних власних рис та особливостей своєї особистості іншим людям. Розкриття особистості в процесі тематичної проекції відбувається шляхом надання особливостей власної поведінки та власних рис характеру дійовим особам оповідання. Дослідження доводять, що в процесі тематичної проекції суб'єкт приписує усвідомлювані ним риси та особливості, хоча сам процес проекції залишається неусвідомлюваним. Отже, у випадку тематичної проекції головним чином актуалізуються усвідомлювані особою елементи її поведінки або ж ті, які не рефлексуються під час проекції, але можуть бути усвідомленими.

Як відзначає Л. Бурлачук [3], на сучасному етапі розвитку вітчизняної психології недоцільно створювати нові порівняно складні методики, проте можливо й доцільно для психолого-педагогічних досліджень розробляти та застосовувати проективні методики низького рівня складності. Вузько орієнтовані методики з порівняно високим рівнем визначеності й близькі до них методики на кшталт «незакінчених оповідань» є важливим засобом досліджень.

За останніми дослідженнями у віковій і педагогічній психології, а саме за дослідженнями науковця О. Безверхого [1], названі вище проблеми вивчення були розв'язані методом інтерпретаційної проекції. У межах цього методу дитині дається завдання витлумачити (здійснити інтерпретацію) події або ситуації. Дитині пропонують картини із зображенням відносно невизначених ситуацій, які допускають неоднозначну інтерпретацію. Найчастіше особа в ході експерименту складає невелике оповідання, в якому описує, що призвело до зображеної ситуації, що відбувається на картинках, про що думають і які емоції переживають дійові особи. Припускається, що в процесі обстеження досліджуваній ідентифікує себе з героєм оповідання, що призводить до розкриття його внутрішнього світу, його почуттів, інтересів, потреб і мотивів, тобто допомагає виявити особливості рефлексії.

Отже, необхідно зазначити, що проективна психологія сьогодні є важливим дже-

релом інформації про особистість. Проективні методи знаходять своє теоретичне обґрунтування в багатьох теоріях і значно далеко виходять за межі психоаналізу, тим самим збагачуючи науковий підхід новими методами щодо цілісного вивчення особистості, не вдаючись до поділу психіки на окремі складники. Проективні методики вдало доповнюють наявні, дають змогу заглянути в те, що найбільш глибоко сховано, недоступне під час використання традиційних прийомів дослідження, і саме в цьому виявляється їх унікальність.

Нашою метою в процесі проведення експерименту було забезпечення умов для вираження «Я» молодшого школяра, створення атмосфери безпеки для адекватного самовираження дитини. Тому нами створено такі умови проведення експерименту:

1. Позитивне ставлення експериментатора до дітей (позитивний емоційний тон; посмішка на обличчі).

2. Добровільність виконання дитиною всіх дій у процесі експерименту. Звертання до дитини у формі прохання. Заборонялось підганяти дитину або силувати її до участі в експериментальних діях, якщо вона висловлювала своє небажання брати в них участь.

3. Заборона на управління дитиною. Експериментатор не робив зауважень, не висловлював незадоволення, не давав указівок.

4. Психолого-педагогічний такт, оберігання обстежуваного від «психічних травм», безумовна повага особистості дитини.

Крім того, найважливішими етичними принципами, яких ми дотримувалися в процесі реалізації експерименту, були такі:

1. Професійна компетентність.

2. Конфіденційність дослідження.

3. Об'єктивність дослідження.

4. Принцип психопрофілактичного викладу матеріалу.

5. Принцип обмеженого поширення спеціальних методик.

Крім проективних методів дослідження, в процесі проведення психолого-педагогічного експерименту нами були застосовані також метод бесіди та метод спостереження.

Бесіда в психології – це емпіричний метод одержання інформації на основі вербальної (словесної) комунікації [9, с. 71]. Недолік бесіди – необхідність особи, яку досліджують, відповідати на незручні для неї запитання, що іноді змушує її давати неточну, необ'єктивну відповідь [12, с. 21].

У нашому випадку бесіда є додатковим засобом отримання фактичних даних, а саме застосований як спосіб уведення піддослідного в ситуацію психологічно-

го експериментування: від чіткої інструкції до вільного спілкування. Нами були використані такі види бесіди: «вступ в експеримент», метою якого було налаштування співрозмовника на характер експерименту й перелік основних дій і діяльностей, передбачених експериментом, надання інструкції перед кожним із виконуваних циклів дій та елементів експерименту; «експериментальна бесіда» як форма емпіричної взаємодії використовувалася в тих експериментальних ситуаціях, де кожний окремий елемент діяльності передбачає повну змістову завершеність попереднього, а отже, контакт експериментатора з піддослідним як «підбиття підсумків» є необхідним елементом дослідження.

Спостереження є одним із основних емпіричних методів психологічного дослідження, яке полягає в умисному систематичному та цілеспрямованому сприйнятті психічних явищ з метою вивчення їх специфічних виявів у конкретних умовах та у з'ясуванні смислу цих явищ, який не може бути даний безпосередньо [8].

Як один із основних емпіричних методів психологічного дослідження спостереження ґрунтується на тому, що будь-які психічні явища виявляються в зовнішній поведінці: діях, жестах, виразах обличчя, позах, мовленнєвих реакціях людини тощо. Наукове спостереження вимагає не тільки фіксування фактів, а й ретельного їх аналізу та пояснення [12, с. 21].

Психологічне спостереження – це метод наукового пізнання, спрямований на аналіз зовнішніх виявів індивідуального світу «Я» дитини в безпосередній сенсорно-перцептивній взаємодії з нею [9, с. 67]. Нами було використано спостереження в процесі дослідження феномена патріотичної рефлексії дітей молодшого шкільного віку. Спостереження як метод передбачає цілеспрямоване за попередньо розробленим планом фіксування тих явищ, які цікавлять дослідника, з метою їх наступного аналізу й використання для потреб практичної психології.

Анкетування – метод соціально-психологічного дослідження за допомогою анкет [9, с. 73]. Цей метод забезпечує значні можливості для отримання широкої інформації за короткий час. Анкета складається з фіксованої кількості відкритих, альтернативних чи закритих запитань. У процесі анкетування недопустимо змінювати формулювання запитань, оскільки це унеможливує їх аналіз. Важливою перевагою анкетування є його анонімність, що забезпечує щирість відповідей, усуває необхідність давати вимушені відповіді [12, с. 21].

У нашому констатувальному експерименті ми використали метод анкетування батьків, педагогів з метою з'ясування їхніх поглядів, ціннісних орієнтацій, соціальних установок. Використано такі типи анкетного опитування: вибіркове (охоплена конкретна група учасників, а саме батьки дітей молодшого шкільного віку експериментальної та контрольної груп); письмове (робота проводилась із бланковими анкетами); групове та індивідуальне. Методичним засобом для отримання соціально-психологічної інформації з опитування є анкета. Наша анкета являє собою набір запитань, кожне з яких логічно пов'язане з центральним завданням дослідження. Анкета забезпечувала отримання таких відповідей, які є правдивими стосовно й опитуваного, і проблеми, що становить предмет дослідження.

Для встановлення рівня розвитку та сформованості патріотичної рефлексії дітей на різних вікових етапах використані проєктивна методика незакінчених речень, метод бесіди та проєктивна малюнка методика. Серед запитань за допомогою методу бесіди були запропоновані такі: «У чому полягає значення блакитного кольору на Державному прапорі України?», «Яке символічне значення калини в житті нашого народу?», «Як ви розумієте вислів «Я – як представник певної нації» тощо. Серед незакінчених речень проєктивної методики дітям запропоновані, наприклад, такі: «Я люблю рідну землю, тому що ...», «Я пікуюсь про батьків, тому що ...» тощо. За допомогою проєктивної малюнка методика дітям було запропоновано зобразити на малюнку, як вони розуміють риси ментальності українського народу, риси української вдачі. Серед особистісних рис запропонованих слів такі: щирість, великодушність, доброзичливість, милосердя, вразливість, працелюбність, щедрість, волелюбність тощо.

У дослідженні використано й низку інших методів і методик, які в комплексі давали змогу більш повно вивчити предмет дослідження.

Висновки. Отже, проведений аналіз психодіагностики патріотичної рефлексії особистості молодшого школяра дає можливість стверджувати таке:

1. Великі труднощі з'являються в процесі використання поширених у психології вербальних методик.

2. Проєктивні методики вдало доповнюють наявні, дають можливість заглянути в те, що найбільш глибоко сховано, недоступне під час використання традиційних прийомів дослідження, і саме в цьому виявляється їх унікальність.

3. Для встановлення рівня розвитку та сформованості патріотичної рефлексії дітей на різних вікових етапах використані проєктивна методика незакінчених речень і проєктивна малюнка методика.

4. Метод бесіди є додатковим засобом отримання фактичних даних, а саме застосований як спосіб уведення досліджуваного в ситуацію психологічного експериментування: від чіткої інструкції до вільного спілкування.

5. Спостереження як метод передбачає цілеспрямоване за попередньо розробленим планом фіксування тих явищ, які цікавлять дослідника, з метою їх наступного аналізу й використання для потреб практичної психології.

6. Метод анкетування батьків, педагогів може бути використаний з метою з'ясування їхніх поглядів, ціннісних орієнтацій, соціальних установок.

Підводячи підсумки, можна стверджувати на основі результатів дослідження, що вищезазначені конкретні завдання сприяють більш глибокому оцінюванню особливостей психодіагностики патріотичної рефлексії дітей молодшого шкільного віку. Загалом перспективою дослідження вважаємо розроблення проєктивних методик, спрямованих на вивчення розвитку патріотичної рефлексії молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безверхий О.С. Особистісні передумови засвоєння молодшими школярами моральних норм / О.С. Безверхий // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 2(23). – С. 43–49.
2. Бех І.Д. Довільна поведінка школярів як мета виховання / І.Д. Бех // Рідна школа. – 1993. – № 9. – С. 29–32.
3. Бурлачук Л.Ф. Словарь-справочник по психодіагностике / Л.Ф. Бурлачук, С.М. Морозов. – СПб. : Питер-Ком, 1999. – 528 с.
4. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика / К. Ингенкамп. – М. : Педагогика, 1991. – 360 с.
5. Корольчук М.С. Психодіагностика : [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів] / М.С. Корольчук, В.І. Осьодло. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2004. – 400 с.
6. Кравченко Т.В. Сімейна модель соціалізації особистості та особливості її функціонування в сучасних умовах / Т.В. Кравченко // Проблеми освіти. Спец. випуск / кол. авт. – К. : Науково-методичний центр вищої освіти Міністерства освіти і науки України, Вінницька філія Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», 2004. – С. 214–217.
7. М'ясоїд П.А. Загальна психологія : [навчальний посібник] / П.А. М'ясоїд. – К. : Вища школа, 2004. – 487 с.
8. Максименко С.Д. Загальна психологія : [навчальний посібник] / С.Д. Максименко. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.

9. Основи психології : [підручник] / за заг. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. – К. : Либідь, 1997. – 632 с.

10. Островська К.О. Взаємозалежність самооцінки та ціннісних орієнтацій молодших школярів / К.О. Островська // Соціальні технології. Актуальні проблеми теорії та практики. – К. : Запоріжжя ; Одеса, 2002. – Вип. 15. – С. 117–123.

11. Савицька О.В. Умови та діагностика розвитку рефлексії в підлітковому віці / О.В. Савицька // Психологія : зб. наук. пр. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 1999. – Вип. 2 (5). – С. 96–103.

12. Савчин М.В. Вікова психологія : [навчальний посібник] / М.В. Савчин, Л.П. Василенко. – К. : Академвидав, 2005. – 360 с.

13. Фіцула М.М. Педагогіка : [навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти] / М.М. Фіцула. – К. : Академія, 2002. – 528 с.

14. Шугай М.А. Психологічний аналіз розвитку національної рефлексії в процесі навчальної діяльності молодших школярів : автореф. дис. ... канд. психол. наук / М.А. Шугай. – Рівне, 2002. – 24 с.

15. Щербань П. Національне виховання в сім'ї / П. Щербань. – К. : Борівітер, 2000. – 234с.

УДК 159.964.21:378

МЕХАНІЗМИ Й ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Мухіна Л.М., викладач
кафедри психології

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

У статті здійснено теоретичний огляд наукової літератури з проблеми формування конфліктологічної компетентності майбутнього вчителя. Обґрунтовано актуальність дослідження проблеми формування конфліктологічної компетентності. Установлено, що конфліктологічна спроможність особистості є запорукою конфліктостійкості особистості. Визначено загальні блоки формування конфліктологічної компетентності майбутнього вчителя.

Ключові слова: компетентність, конфліктологічна компетентність, «конфлікт – метод», компетентнісний підхід, конфліктогенна ситуація, конфліктоспроможність, конфліктостійкість, професійна підготовка, учитель, стресостійкість.

В статье осуществлен теоретический обзор научной литературы, касающейся проблемы формирования конфликтологической компетентности будущего учителя. Обоснована актуальность исследования проблемы формирования конфликтологической компетентности. Установлено, что конфликтологическая способность личности является залогом конфликтостойкости личности. Выделены общие блоки формирования конфликтологической компетентности будущего учителя.

Ключевые слова: компетентность, конфликтологическая компетентность, «конфликт – метод», компетентностный подход, конфликтотенная ситуация, конфликтоспособность, конфликтостойкость, профессиональная подготовка, учитель, стрессостойкость.

Mukhina L.M. THE MECHANISMS AND MEANS OF FORMATION OF FUTURE TEACHERS CONFLICTOLOGICAL COMPETENCE

The article presents a theoretical review of the scientific literature on the issues of formation of the conflictological competence of a future teacher. The relevance of the research problems of formation of conflictological competence has been substantiated. It was established that the person's conflictological ability is the key to person's resistance to conflict. The general blocks forming a future teacher's conflictological competence were defined.

Key words: competence, conflictological competence, «conflict – method», competence approach, conflicting situation, conflictological ability, resistance to conflict, professional training, teacher, resistance to stress.

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство переживає кризовий стан. Брак висококваліфікованих спеціалістів відзначається в усіх його сферах. Така ситуація зумовлена тим, що очікування молодого спеціаліста не завжди збігаються з реаліями його професійної діяльності. Це є сприятливим підґрунтям для виникнення та розвитку конфліктогенних і конфліктних ситуацій, міжособистісних і внутрішньоосо-

бистісних конфліктів. Також це є наслідком неналежної професійної підготовки. Саме тому важливим є формування конфліктологічної компетентності майбутніх викладачів на етапі їхньої професійної підготовки до педагогічної діяльності в умовах вищого навчального закладу.

Розуміння того, що конфліктологічну компетентність необхідно формувати в процесі підготовки спеціаліста, породжує завдання